

DOI: 10.32347/2076-815x.2021.78.7-30

доктор мистецтвознавства, професор **Пучков А.О.**,
dr.a.puchkov@ukr.net, ORCID: 0000-0002-0635-6331,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АРХІТЕКТУРИ:
ІСТОРІЯ, НАБУТКИ І ВТРАТИ,
СПОДІВАННЯ Й ПЕРСПЕКТИВИ.
ДО ІСТОРІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ АКАДЕМІЇ У 1945–2021 РОКАХ**

Здійснено спробу в історико-хронологічній спосіб окреслити основні риси, здобутки і проблеми діяльності Академії архітектури на теренах України, починаючи від 1945 року до сьогодення. Йдеться про Академію архітектури УРСР, перетворену 1945 року з Української філії Академії архітектури СРСР (1944), про Академію будівництва і архітектури УРСР, перетворену з Академії архітектури 1955 року, про ліквідацію і цієї Академії 1963 року, про відновлення Академії у вигляді впливової громадської організації 1992 року в статусі Української академії архітектури.

На підставі залучення малознаного фактологічного матеріалу окреслюється діяльність і практико-теоретичні настанови п'яти президентів Академії архітектури — Володимира Заболотного (1945–1955 рр.), Анатолія Кóмара (1955–1959 рр.), Павла Бакуми (1959–1963 рр.), Валентина Штолька (1992–2020 рр.), Олега Слєпцова (з вересня 2021 року), — а також пов'язані з історичним контекстом особливості фактичних здобутків і променисті марення втрачених перспектив, нездійснених бажань і нагальних потреб архітектурного й архітектурознавчого цехів України впродовж останніх майже вісімдесяти років.

Серед іншого показано надбання Академії на шляху дослідження архітектурної спадщини України, піклування В. Заболотного про дослідження саме в цій царині; висвітлено динаміку перетворення кандидатських дисертацій з архітектури із проєктно-описових на власне наукові, якими вони є наразі; змальовано спектр проблем, що супроводжували Українську академію архітектури після її відновлення 1992 року, а також обшир важливих наукових й творчих надбань її академіків і членів-кореспондентів, зокрема в царині видання фундаментальних наукових праць; зрештою вперше запропоновано унаочнення загальної картини формування й становлення форм діяльності Академії архітектури впродовж часу її існування; окреслено перспективи подальшого функціонування й виокремлено аспекти осмислення ролі

Української академії архітектури в сучасному архітектурному світі, не лише українському.

Ключові слова: Українська академія архітектури; історія створення; стан; перспективи.

Постановка проблеми. Будь-яка подія, що віддзеркалює суспільні явища, тим паче такі, які відбуваються в царині культури і владно відбиваються на її стані і перспективах, впливають на неї діалектично (тобто і позитивно, і негативно), викликають відповідні зрушення в інших дотичних галузях, — така подія незалежно від її нагальної якості повинна викликати історичний інтерес, оскільки захоплює в коло свого існування низку суспільних аспектів, на які прийдешні покоління мають так-сяк зважати.

В історії становлення української архітектури з повоєнної доби до теперішнього часу такою подією стало перетворення Української філії Академії архітектури СРСР (1944) на більш-менш самостійну Академію архітектури УРСР (1945), із якою упродовж майже 80 років відбувалися різні організаційні пертурбації. І все б нічого, якби не те, що такі зміни — адміністративні або після 1991 року суспільні — або впливали на зрушення в архітектурній практиці, архітектурній науці, архітектурознавстві й архітектурній критиці, або ж мусили відповідати на суспільний запит до змін у цих царинах людського буття і фахової діяльності.

Пристойного огляду, принаймні конспективного, цих процесів досі немає, і мушу сподіватися, пропонована стаття стане у нагоді майбутнім дослідникам історії функціонування Академії архітектури УРСР (АА УРСР) — Академії будівництва і архітектури УРСР (АБіА УРСР) — Української академії архітектури (УАА).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Матеріали щодо історії Академії, по-перше, розкидано як комплекс звітів про повсякденний моніторинг подій у інформаційних блоках «Вісника», що видавався Академією починаючи з 1945 року і до 1956-го, в матеріалах «Вісника Української академії архітектури» починаючи з 1992 року, а також у фаховому часопису Академії, який змінював свою назву в діапазоні від «Архитектура и строительство» до «Строительство и архитектура» і намагався об'єктивно віддзеркалювати пріоритети техніки створення архітектурної форми над її художністю або навспак. Як додаток до щорічника Держбуду України «Архітектурна спадщина України» з ініціативи академіка УАА Володимира Тимофієнка був виданий збірник «З історії Української академії архітектури» [13], що є, на жаль, єдиним осередком документальних відомостей (яких насправду небагато) про АА УРСР. Видання містить спогади про перші роки існування в Україні Академії

архітектури, підготовку фундаментальних праць із історії української архітектури (Д. Яблонський), роботу видатних діячів (В. Чепелик про Стефана Таранушенка) і першого президента АА УРСР Володимира Заболотного (Н. Чмутіна). У статті В. Тимофієнка «Рядки з передісторії Української академії архітектури» [13, с. 110–119] висвітлюється творчість академіків і професорів архітектури наприкінці XVIII — початку XX століття. Окремий масив відомостей містить бібліографічний показник архітектурно-організаційної і наукової творчості академіка В. Заболотного, що витримав два видання (1998, 2016) [3], а також три показники персонального складу УАА (1995, 2002, 2007) [20; 19; 21].

Мета. Окреслити основні історико-культурні віхи формування Української академії архітектури як наукової установи з суспільно-культурним ухилом упродовж 1945–2021 років.

Виклад основного матеріалу. Ініціатором створення спочатку Української філії АА СРСР у лютому 1944 року (дев'ять кабінетів, в яких працювало по декілька чоловік), а за рік і АА УРСР, був голова Раднаркому УРСР Микита Хрущов (1894–1971). Яскрава й ексцентрична особистість, Хрущов прагнув після себе лишити не тільки пам'ять про руки «по лікоть у крові» та відмивання цієї крові з трибуни XX з'їзду КПРС, а й позитив: долучитися до створення того, що зможе існувати без нього; славнозвісна «північна кукурудза» з'явилася потім.

За підписом першого заступника голови Раднаркому СРСР доктора економічних наук Миколи Вознесенського (якого голова Раднаркому Сталін 1950 року розстріляв за «Ленінградською справою») та керуючого справами РНК, майбутнього доктора економічних наук Якова Чадаєва (1904–1985) 18 квітня 1945 року в Московському Кремлі з'явилася постанова РНК СРСР № 793 «Про організацію Академії архітектури УРСР». У ній чотири пункти: спочатку дозволялося (!) РНК УРСР (тобто Хрущов звернувся з проханням) створити АА УРСР на базі Української філії АА СРСР; затим президент АА СРСР академік Віктор Веснін (1882–1950) був зобов'язаний передати майно філії новоствореній АА УРСР за балансом на 1.04.1945; Раднаркомові УРСР у місячний термін доручалося затвердити положення і структуру АА УРСР, Державна штатна комісія при РНК СРСР була зобов'язана затвердити штати та розмір посадових окладів працівників АА УРСР.

Постанова РНК УРСР та ЦК КП(б)У від 21.06.1945 № 960 «Про організацію Академії архітектури УРСР» була більш розлогою і передбачала спочатку лірику, потім фізику: «з метою розвитку і процвітання української радянської архітектури як мистецтва, що об'єднує всі види монументальних мистецтв, художньої промисловості та будівельної техніки і має величезне

значення в справі відбудування міст і сіл УРСР, а також з метою всебічного сприяння підготовці творчих і наукових кадрів у зазначених галузях науки і мистецтва, організувати...» — це лірика.

Затвердити статут, структуру, визначити кількість перших академіків (сім) і членів-кореспондентів (вісімнадцять), затвердити їх поіменно, зобов'язати «подати на розгляд Раднаркому УРСР через Нарком фін УРСР кошторис витрат за всіма статтями на 1945 рік», а також зобов'язати АА УРСР прийняти від АА СРСР Українську філію АА СРСР «з усіма наявними закладами, штатами співробітників, устаткуванням, інвентарем, приміщеннями,

Володимир Заболотний (1898–1962) — президент Академії архітектури Української РСР у 1945–1955 роках

кошторисними асигнуваннями, наявними коштами, договорами та зобов'язаннями за балансом на 1.04.1945» — це фізика, яка, власне, була зведена до трьох наелектризованих моментів: 1) нарешті обрати академіків і член-кóрів, призначивши їм оклад утримання; 2) зробити нормальну печатку з аббревіатурою УРСР; 3) почати працювати незалежно від Москви, а відтак почуватися в царині української архітектури більш вільно і навіть просторо. Але, звісно, не тільки це.

Академіками були призначені архітектори Володимир Заболотний, Павло Альошин, Олександр Вербицький, Олександр Власов, історик архітектури Сергій Безсонов, скульптор Михайло Лисенко, інженер Олександр Неровецький.

Між постановою РНК і першими Загальними зборами АА УРСР 10–15.07.1945 відбувся пленум Спілки радянських архітекторів України, на якому майбутній президент Академії В. Заболотний наголосив: «Особливої

актуальності набуває робота Академії у зв'язку з потребою перепланувати, перепроектувати й забудувати буквально всю Україну, де німецькі варвари вчинили страхітливі руйнування» [18, с. 29]. Академік архітектури (ще з царського часу) Олексій Щусєв на тому ж збіговиську казав: «Я чув, що у вас на Україні налічується близько 700 архітекторів. В Белграді, де я був, населення 400 тис. чоловік, а архітекторів там — 500. Щоправда, архітектори в них без роботи ходять. У нас не досить архітекторів, які могли б швидко розв'язувати питання архітектури. Тому треба всіляко вітати заснування Української академії архітектури, яка серйозно візьметься за підготовку кадрів» [18, с. 65]. Одеський професор архітектури Осип Зейлігер майже заспівав осанну: «Те, що уряд дозволив відкрити Українську академію архітектури, є для нас великою подією, бо Академія архітектури — це той вищий орган, від якого можна буде дістати відповідь на всі запитання, зв'язані з дальшим розвитком радянської архітектури на Україні» [18, с. 71]. Хай там як, створення Академії віталось всіма розумними людьми, не тільки архітекторами.

За місяць після урядового папірця, 25–26.07.1945 відбулися перші Загальні збори, що мали назву організаційних і на яких президентом АА УРСР було обрано академіка АА УРСР, лауреата Сталінської премії та Державної премії України в галузі науки і техніки, доктора архітектури, професора Володимира Заболотного (1898–1962). Віце-президентом став П. Альошин, членом президії головний архітектор Києва О. Власов, академіком-секретарем (керівником) Відділення будівельних наук та директором Інституту будівельної техніки — О. Неровецький, академіком-секретарем Відділення монументального живопису й скульптури — М. Лисенко, директором Інституту історії й теорії архітектури — С. Безсонов, директором Інституту аспірантури — О. Вербицький, отже всі академіки опинилися при ділі, а новообрані члени-кореспонденти затверджені на керівні посади в наукових закладах АА УРСР, що їх було тринадцять.

Деякі директори інститутів принаймні 1947 року були «в.о.», виконуючими обов'язки: член-кореспондент, професор КІБІ Яків Штейнберг був в.о. директора Інституту архітектури споруд; член-кореспондент, нарисний геометр, професор КІБІ Степан Колотов [15] — в.о. директора Інституту містобудування; заслужений діяч мистецтв, сценограф, кубофутурист, конструктивіст, експресіоніст і графік Вадим Меллер — в.о. директора Інституту монументального живопису й скульптури; член-кореспондентка Ніна Манучарова — в.о. директора Інституту художньої промисловості; архітектор Георгій Говденко — в.о. директора ДІАЗ «Софійський музей»; кандидат архітектури (з 1948-го) Василь Грідін — в.о. директора Державного музею архітектури АА УРСР; археологиня і сходознавиця Марія Вязьмітіна — в.о.

директора Наукової бібліотеки АА УРСР; от лише Інститут будівельних матеріалів міцно очолив академік Академії наук УРСР Борис Лисін [16, с. 3, 6, 13, 15, 21, 24, 25].

Структура АА УРСР була прозорою: Відділенню архітектурних наук підпорядковувалися Інститут будівництва міст, Інститут архітектури споруд, Інститут історії і теорії архітектури та чотири творчі персональні архітектурні майстерні (академіків Альошина, Вербицького, Власова, Заболотного); Відділенню монументального живопису, скульптури та художньої промисловості — Інститут монументального живопису й скульптури з творчими майстернями та Інститут художньої промисловості (зараз би назвали Інститутом дизайну) з експериментальними майстернями. Серед наукових робіт цього Інституту 1947 року були, наприклад: питання стилю художньої промисловості в Україні та Межигірська фаянсова фабрика (Лука Калениченко), інтер'єр малометражного житла (Н. Манучарова), побутові меблі з лози (Г. Чернишов), методика проектування крупновізерункових декоративних тканин для оформлення громадських будівель (М. Хургін), художній метал («скобянка»; В. Дзугаєв [12]), художня кераміка (П. Мусієнко), український килим (М. Новицька) та ін.

Важливо підкреслити функціонування в АА УРСР ради із захисту кандидатських дисертацій, яку очолював Заболотний, а секретарями в різні роки були Г. Фрумін, Н. Манучарова, Г. Лебедев та ін. Кандидатська дисертація з архітектури («архітектурних наук») виглядала як самостійно розроблений проєкт із розлогою пояснювальною частиною — від теоретичного обґрунтування вибору проєктного рішення до опису тонкощів оформлення інтер'єру. Лише на початку 1950-х дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури набула більш-менш сучасних рис, і першим, хто захистив таку працю 1954 року під керівництвом академіка АА УРСР Анатолія Добровольського, був Ігор Фомін [22]. За монографією захистив дисертацію на ступінь кандидата технічних наук Олександр Хорхот [23], але то була вже праця, в якій контаміновано питання будівництва промислових об'єктів із практикою містобудування. За «старою» моделлю — великий проєкт + невеликий текст (як зараз на науковий ступінь доктора мистецтва) — захистилися Мусій Катернога, Всеволод Колесніков, Олександр Маринченко, які згодом оформили дисертації у вигляді монографій, намагаючись надати їм більш наукового вигляду [14; 2].

Отже, починаючи з другої половини 1940-х, із роботою Інституту аспірантури АА УРСР, власне архітектурна наука в Україні здобула перших аспірантів, а відтак і перших майбутніх науковців із кандидатським ступенем, які дуже високо котувалися серед фахівців тодішнього СРСР.

Їх взагалі було мало (так само, як і зараз), оскільки практика архітектури переважала над теорією, а теорією займалися лише в аспірантурах. Попри те, що рішення Ради АА УРСР про присудження ступенів затверджувала московська ВАК, підписатися «кандидатом архітектури» було дуже престижно, не кажучи вже про докторів, яких на початок 1950-х було лише троє: Павло Альошин, Володимир Заболотний, Євгеній Катонін, які отримали ці ступені 1945 року *honoris causa*, «за сукупністю заслуг», без написання дисертацій і не будучи кандидатами наук.

Поряд із прикладними дослідженнями в галузі архітектурної науки (містобудування, розпланування міст і сіл [18], житло, типове проєктування, інженерно-геологічне районування тощо), результати яких осіли в наукових звітах і значною мірою не були оприлюднені, за порівняно короткий час був досліджений обшир пам'яток архітектури й монументального мистецтва, що знайшло відбиток в ошатно виданих альбомах (титульні аркуші й елементи декорування розробляли архітектори-художники П. Яворовський і М. Агуф, мистецтвознавець М. Криволапов) і колективних монографіях, що склали підґрунтя для подальшого створення фундаментальних двотомних «Нарисів історії архітектури Української РСР» (1957, 1962) і корпусного дослідження історії української архітектури.

Ці аспекти, а також і сформовані принципи роботи з аспірантами, що, як зазначав В. Штолько (теж вихованець АА УРСР), передбачали постійну увагу з боку Заболотного, «вміння бачити і розвивати в них творчу спадкоємність поколінь, [здійснювати] персональну шефську опіку і [надавати] практичну допомогу в їх повсякденній науковій і практичній роботі» [9, с. 4], — найцінніший організаційно-науковий карб АА УРСР, який залишився досі серед принаймні київських науковців — керівників архітектурних дисертацій.

Дмитро Яблонський (який захистив кандидатську дисертацію 1953 року [24]) згадує, що опікування Хрущова діяльністю АА УРСР припинилося 1956 року після того, як на нараді в Будинку архітектора Володимир Гнатович не надто чемно поставився до ідеї спорудження величезного мосту між Володимирською вулицею та Печерськом (через Хрещатик), яка належала сміливому в порухах Микиті Сергійовичу [13, с. 8].

Попри те, що Хрущов добре знав Заболотного і підтримував його починання, хрущовські самодурство («віжка під хвіст»), «волонтаризм» виявилось наразі в тому, що АА УРСР — власне кажучи, клуб по інтересах за державний кошт, — припинила існування, і постановою ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР від 22.09.1955 була створена АБіА УРСР.

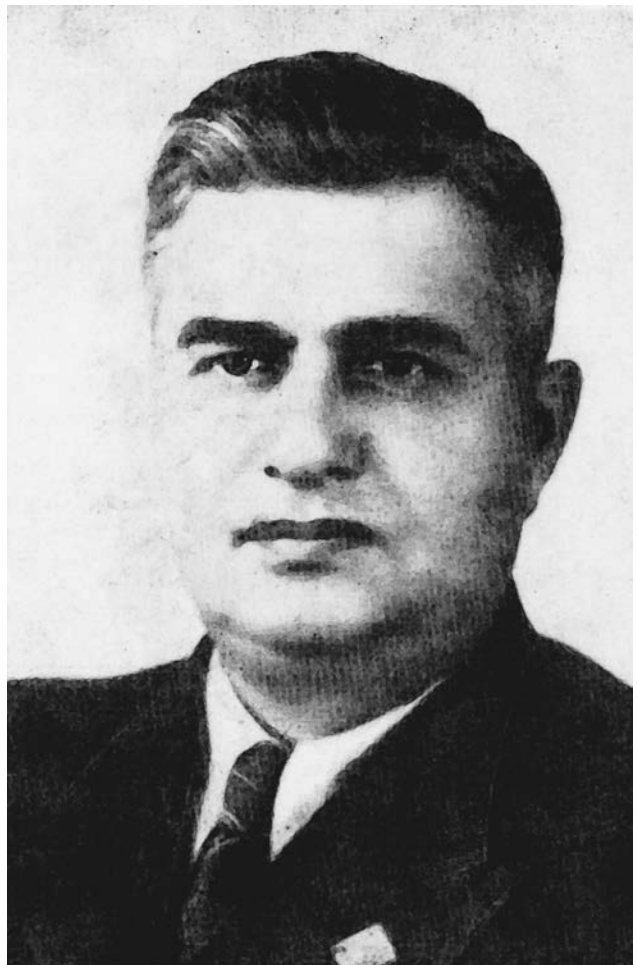
У Москві до цієї відчайдушної справи долучилися теоретик архітектури Костянтин Іванов і містобудівник Георгій Градов (обидва доктори архітектури),

які були наближені до Хрущова і зуміли налаштувати його відповідним чином: надавати будівельному виробництву пріоритет у вирішенні творчих завдань під час формування архітектурної форми шляхом гармонійного поєднання функціональних і естетичних аспектів за допомогою прогресуючих інженерно-технічних засобів, що повинні були невпинно вдосконалюватися. Начебто нічого поганого в цьому і немає, але саме з мікроклімату академій архітектури СРСР та УРСР силоміць був вивітрений дух поєднання творчої інтуїції архітекторів із історичною традицією, з принципами класичної побудови архітектурного організму, з чимось живим, що є в архітектурній формі й у архітектурному житті.

Утім, боротьбу з художністю архітектурної форми державні органи здійснювали планомірно: менш ніж за півтора місяці було прийнято постанову ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР від 5.11.1955 № 1871 про усунення надмірностей в проєктуванні й будівництві.

Отже, вивітрювання живого творчого духу зі стін архітектурних академій не було явищем раптовим, хоча багатьох архітекторів ним вдарило наче обухом по голові. Відбулися також певні персональні зміни: не всі члени-кореспонденти АА УРСР автоматично перейшли до АБіА УРСР, Заболотного було знято й відправлено в місцеве заслання: призначено керівником відділу народної творчості й історії українського мистецтва — одного з науково-дослідних відділів при президії АБіА УРСР.

Президентом (але, звісно, спочатку академіком) Академії був призначений 47-річний Анатолій Кóмар (1909–1959), інженер-будівельник, який із 1944 року керував відбудовою низки металургійних заводів УРСР: «Запоріжсталі», домни № 6 Дніпропетровського металургійного заводу імені Петровського, у 1952–1955 роках працював головним

Анатолій Комар (1909–1959) —
президент
Академії будівництва і архітектури УРСР
у 1955–1959 роках

інженером і директором тресту «Дніпровськпромбуд». Поєднання високих посад на той час було звичайною практикою, і Комар разом із президентством в АБіА служив ще й заступником голови Держкомітету Ради Міністрів УРСР у справах будівництва (Держбуду УРСР) Петра Непорожнього.

Раптова смерть Комара від адміністративного перенавантаження привела в крісло президента Академії наступного інженера-управлінця Павла Бакума (1911–1987), магнітогорського будівничого, нового голову Держбуду УРСР.

Павло Федорович виступав із довгими промовами, підготовленими в секретаріаті АБіА, що друкувалися навіть по дві в одному номері «Вісника АБіА», причому одна — у вигляді вкладки на окремій скобочці [4; 5].

Серед іншого важливо-інженерного Бакума звертався, приміром, і до питань теорії архітектури. В його адміністративних вустах це виглядало так:

«Особливої актуальності набирає дослідження теоретичних основ радянської архітектури в соціально-економічному, функціональному, інженерно-технічному та естетичному аспектах. Обов'язок наших теоретиків — дати загальний прогноз розвитку архітектури в нашій країні на найближчі 20 років (певно, внаслідок обіцянки Хрущова на XXII з'їзді КПРС 1961 року побудувати комунізм «в основному» за двадцять літ. — *А. П.*), пов'язуючи його з розвитком народного господарства і завданнями формування комуністичної свідомості радянської людини, зміни умов її праці і побуту. Слід обґрунтувати нову типологію громадських будинків майбутніх років, виходячи з комуністичного змісту громадських процесів» [5, с. 4].

Якщо вдуматися в останню фразу тричі, особливо в «комуністичний зміст громадських процесів», має запрозоритись, чому цей красномовець добре тримався в президентському кріслі з 1960 по 1963 рік, і сидів би в ньому, наче Зевс у Парфеноні, вічно, якби не ліквідація Академії в серпні 1963-го.

Павло Бакума (1911–1987) —
президент Академії
будівництва і архітектури УРСР
у 1959–1963 роках

Заради справедливості слід нагадати, як саме бачив завдання АБіА СРСР її віцепрезидент (і академік АА УРСР «першого призову», а потім і АБіА УРСР) Олександр Власов: «Відкриваючи великі можливості для спільної творчої роботи будівельників і архітекторів, індустріалізація будівництва дозволяє розглядати взаємопов'язаний розвиток архітектури й індустріалізації в аспектах: що будувати, із чого будувати, як будувати. Відповідаючи на запитання “що будувати”, архітектор у співдружності з іншими фахівцями розробляє проєкт споруди чи міста, виконуючи провідну роль на всіх стадіях проєктування» [10, с. 5]. Олександр Васильович відповів і на два інші запитання, але для нас важливо, що він як архітектурний чиновник загальносоюзного рівня бачив роль архітектора провідною навіть в умовах індустріалізації будівництва, і не провина архітекторів України тієї доби, що вони не змогли зчинити гідний опір зазіханням індустріально налаштованого і міцного в забаганках будівельного цеху.

За часів АБіА УРСР — 1956–1963 роки — академіків-архітекторів побільшало [1, с. 3–4] завдяки талановитим Віктору Єлізарову, Євгену Катоніну, Борису Приймаку, членами-кореспондентами стали Олександр Касьянов, Отар Мчедлов-Петросян, Володимир Орехов, Яків Штейнберг, а старенький Павло Альошин перейшов у розряд почесних членів зі збереженням академічної стипендії.

Більшість академічних місць займали інженери, причому теж видатні: Іван Литвинов, Михайло Будников, Іван Кирєєнко, Борис Лобаєв, Саул Фрайфельд, В'ячеслав Ярін, гідралік Олександр Угінчус; як завжди, були і пристосуванці, як-от сумнозвісний Григорій Головка, хрестоматійний дуболом і нездара, що тридцять років очолював Спілку радянських архітекторів України з відповідними наслідками для архітекторів і архітектури.

Хрущов 1945-го створив Академію, Хрущов встиг її знищити 1963-го: постановою Ради Міністрів СРСР від 6.08.1963 № 853 «Про Академію будівництва і архітектури СРСР і Академію будівництва і архітектури Української РСР» АБіА СРСР та АБіА УРСР ліквідувалися, їхні інститути, реорганізуючись, постановою від 21.08.1963 № 903 з єзуїтською назвою «Про поліпшення проєктної справи в галузі цивільного будівництва, розпланування й забудови міст» передавалися до різних союзних і республіканських відомств.

Так, приміром, на базі НДІ експериментального проєктування та НДІ архітектури споруд АБіА УРСР виник КиївЗНІЕП Держкомітету з цивільного будівництва Держбуду СРСР, що існує і діє досі.

Майже тридцять років (точно: 29) не існувало в Україні ні Академії архітектури, ні Академії будівництва, і лише з набуттям незалежності давня мрія тих співробітників і колишніх аспірантів, які пройшли школу АА та АБіА

УРСР, захистили дисертації та продовжували працювати в системі державних архітектурних інституцій, — ця мрія здійснилася отриманням свідоцтва Мін'юсту України від 23.04.1992 № 238, яким був зареєстрований статут Громадського об'єднання «Українська академія архітектури» з керівним органом — президією Академії, метою діяльності — «збереження та розквіт інтелектуально-наукового потенціалу України в галузі архітектури та будівельних наук» [9, с. 7]. Тодішній голова Верховної Ради України О. Мороз письмово привітав Академію з її відродженням.

Президентом УАА 1992 року був обраний академік УАА, лауреат Державної премії СРСР, Національної премії України імені Тараса Шевченка, Державної премії України в галузі науки і техніки, Державної премії України в галузі архітектури, Республіканської премії ЛКСМУ імені М. Островського, народний архітектор України, доктор архітектури, професор Валентин Штолько (1931–2020), який виконував ці обов'язки до останньої миті життя; головним ученим секретарем став академік УАА, заслужений архітектор України, доктор архітектури, професор Дмитро Яблонський (1921–2001). 1997-го головним ученим секретарем був обраний академік УАА, доктор технічних наук, професор Євген Ключниченко (1939–2021).

Валентин Штолько (1931–2020) — президент Української академії архітектури у 1992–2020 роках

Станом на 1995 рік УАА налічувала чотири відділення — забудови міст і сіл (академік-секретар Микола Дьомін); будівель і споруд (академік-секретар Віктор Савченко); архітектурознавства (академік-секретар Сергій Кілессо); конструкцій, матеріалів та інженерного забезпечення будівництва (академік-секретар Ігор Лебедич), а також — 29 дійсних членів (академіків), 61 члена-кореспондента, 27 почесних членів, серед них архітекторів із Канади, Росії, Італії, Франції. В лавах УАА на той час перебували практично всі доктори наук

у галузі містобудування й архітектури, що працюють в Україні, більшість найдосвідченіших архітекторів-практиків із усіх регіонів держави [9, с. 6].

Наприкінці 1994-го членами УАА (В. Гершкович, М. Данько, М. Дьомін, Є. Ключниченко, М. Коломієць, Г. Лаврик, С. Лапоногов, Л. Муляр, В. Нудельман, Т. Панченко, Л. Прибега, В. Савченко, І. Фомін, В. Шевельов, В. Штолько, Д. Яблонський) було розроблено Концепцію національної програми розвитку архітектури України [9, с. 10–18], керівниками Відділень УАА сформульовано основні напрями діяльності УАА, створено інститут колективних членів Академії — організацій, фірм, творчих колективів, що плідно співпрацюють із УАА.

П'ятдесятирічний ювілей АА УРСР–УАА відзначався широко: у програмі заходів спільного вшанування ювілею Академії та святкування Дня архітектури 1.07.1995 бачимо урочисте засідання та виставку творчих робіт українських зодчих в Українському Домі, виставку академічних видань у Державній науковій архітектурно-будівельній бібліотеці (згодом — імені Заболотного) в Гостинному дворі на тоді ще Красній площі, 4, виставку конкурсних проєктів «Відродження України» у виставковій залі Головкивархітектури (Хрещатик, 32), закладення каменю на місці відтворення пам'ятника Княгині Ользі на Михайлівській площі, експозицію розкопів Михайлівського та Успенського соборів, виставку «Київ підземний» у Музеї історії Києва і дві виставки-продажі: керамічних виробів ВП «Грифон» на Костьольній, 6, і творів народних майстрів на Андріївському узвозі, 5.

Ювілею УАА була підпорядкована ювілейна сесія Загальних зборів (30.06.1995), у роботі якої взяли участь представники президента України, Верховної Ради та уряду, КМДА (О. Омельченко), Мінкультури, творчих спілок, іноземних академій, підприємств, організацій і фірм, що співробітничали з УАА. Л. Кучма надіслав вітання, що закінчувалося впевненістю: «Вірю у великі творчі можливості Української академії архітектури, бажаю їй талановитому колективу успіхів у творчій та науковій діяльності на благо і славу народу України» [6, с. 5].

У цікавій оглядовій статті до п'ятиріччя відновленої Академії 1997 року президент Штолько розповів про історію відновлення УАА (спочатку Академія мала назву «Українська академія архітектурних наук», але це викликало невдоволення «деяких членів САУ і урядових структур, що створило певні труднощі з реєстрацією Статуту»), описав кадровий склад Академії і назвав чисельність її членів (37 академіків, 88 член-корів, 35 почесних членів, серед них 13 знаних зарубіжних архітекторів, зокрема Анрі-Еме-Маріус Ботта, П'єр Ваго, Дурт Вернер, Вахтанг Давітая, Йорн Дювель, Радослав Жук, Жорж Канділіс, Джанкарло Де Карло, Мартін Кубелік, росіянин Євгеній Розанов і

болгарин Георгій Стоїлов), виклав основні напрями діяльності, серед яких найбільш цікавими у фундаментальному аспекті були: розробка енциклопедії «Архітектурна спадщина України» і короткого курсу (вперше в історії) «Історії архітектури України» (керівник обох — академік Володимир Тимофієнко), розроблення проєкту Закону «Про архітектурну діяльність» (прийнятий Верховною Радою, підписаний Л. Кучмою 20.05.1999), різних ДБН, «Довідника архітектора», програми «Архітектура столиці» (затверджена Київрадою) тощо. Серед видавничих завдань президент звітує про завершення монографій: «Архітектурно-конструктивні системи цивільних споруд» академіка Валентина Єжова (видана у співавторстві з майбутнім академіком Олегом Слєпцовим та кандидатом архітектури Оленою Гусєвою 1998 року, відзначена Державною премією в галузі архітектури 2000-го), «Софійський собор (архітектура, мозаїки, фрески, декоративно-ужиткове мистецтво)» почесного академіка Григорія Логвина (1910–2001; видана посмертно наприкінці 2001 року), «Твори Тараса Шевченка та українська садиба ХІХ століття» академіка Івана Родічкіна (1927–1999), «Середньовічна архітектура арабських країн Близького Сходу (розвиток архітектурних форм)» члена-кореспондента Олександра Ралєва (1945–2005), «Народна архітектура України в ілюстраціях» почесного академіка Віктора Самойловича (1911–2000; видана 1999-го), «Український архітектурний модерн» академіка Віктора Чепелика (1927–1999; видана посмертно 2000 року, відзначена Державною премією в галузі архітектури 2002-го), «Архітектура висячих систем» академіка Валентина Штолька, «Архітектурна мова українського бароко» академіка Дмитра Яблонського [7, с. 4–8].

Видана 2003 року за редакцією академіка Володимира Тимофієнка (1941–2007) об'ємна «Історія української архітектури» (16 авторів; 50 друкованих аркушів), попри всі претензії, що їх можна закинути цьому виданню (методологія, типологія, термінологія, описовість тощо), досі лишається чи не найважливішим результатом роботи Академії в перше десятиліття після відновлення. А те, що це видання принесло головним авторам Державну премію з архітектури 2007 року (В. Тимофієнко, В. Вечерський, О. Годованюк, С. Кілессо, С. Крижицький, З. Мойсеєнко, Т. Трегубова, В. Штолько), свідчить про її неабияку соціальну значущість і дає хоч і конспективне, але комплексне уявлення про нашу архітектурну спадщину від давнини до 1950-х.

У статті 2002 року про десятиліття відновленої УАА президент Штолько налічував у лавах Академії 58 академіків, 82 членів-кореспондентів, двох Героїв України, 25 докторів наук, 53 кандидатів, 15 народних архітекторів і художників, 42 заслужених архітекторів, будівельників і діячів мистецтв, 55 лауреатів державних премій, а головне — вказував на виконання Академією

понад вісімдесят різного роду комплексних наукових досліджень, проєктів Законів України, загальнодержавних програм і пілотних проєктів [8, с. 4–8].

«УАА, — наголошував Валентин Григорович, — активно втручається в процеси архітектурно-містобудівної діяльності. Так, наприклад, за її ініціативою (лист на ім'я прем'єр-міністра України) 1993 р. Міністерство інвестицій було реформовано у Комітет по архітектурі і будівництву; 1994 р. було підготовлено звернення до президента України про запровадженню в Україні 1 липня Дня архітектури, яке було прийняте; обґрунтування щодо необхідності розроблення Генеральної схеми розпланування територій України, а також регіональних схем і, перш за все, Київської агломерації; необхідність внесення змін до Земельного кодексу, відновлення управлінської вертикалі по керуванню архітектурно-містобудівним процесом в державі та інші пропозиції щодо вдосконалення організації науково-творчої і організаційної діяльності в галузі архітектури і містобудування» [8, с. 9–10].

Декілька разів президент УАА на підставі рішень Загальних зборів звертався до президента України та уряду з проханням розглянути питання про державний статус Академії, про реформування архітектурно-містобудівного комплексу, концентрації зусиль спеціалістів на «розв'язання нагальних проблем розвитку вітчизняного зодчества і надання Академії державного статусу вищої науково-творчої, координаційної і методичної організації України по архітектурі та містобудуванню» [8, с. 10], але ці звернення лишалися без відповіді.

Оглядаючи шлях, який здолала Академія впродовж п'ятнадцяти років після відновлення діяльності, президент Штолько писав 2007 року, що основною метою УАА є добровільне об'єднання на громадських засадах «фахівців найвищого ґатунку» з метою вирішення проблем розвитку архітектури за нових умов, відродження престижу професії і спрямування зусиль на створення гармонічного життєвого середовища, гідного людей незалежної держави.

«УАА консолідувала науково-творчий потенціал і за 15 років пройшла декілька етапів злетів і спадів, виконала важливі роботи зі створення законодавчо-правової та нормативно-методичної бази з метою подальшого розвитку архітектури».

Валентин Григорович виділив такі періоди становлення оновленої Академії: 1992–1995 роки — активний початок діяльності, проведення незалежних конкурсів; 1995–2000 роки — здійснення багатьох науково-дослідних і проєктних робіт; 2001–2006 роки — розроблення проєктів інвестиційно привабливих об'єктів. Четвертий етап розпочався 2007 року, збігаючись із політичною кризою, що спричинила законодавчо невизначені проблеми, які призвели до неврегульованої забудови, низки помилок, котрі неможливо або дуже важко виправити. «До цього часу не розроблено і не

розробляється стратегія формування життєвого середовища в Україні до 2050 р., яку УАА запропонувала декілька років тому». Попри все, «у свій п'ятнадцятирічний ювілей Українська академія архітектури сповнена сил, творчого натхнення і готова до подальшої праці на благо розвитку національної архітектури» [21, с. 5, 7].

Власне, оптимістичний висновок президента Академії був чи не останнім сподіванням на покращення ситуації в архітектурно-містобудівній сфері. Наступного року навіть сподівання відійшло на другий план, поступившись місцем фаховій апатії, наслідки якої відлунюють досі.

Останні Загальні збори УАА у 2000-х відбулися 25.12.2007: на них були обрано дев'ять нових академіків (В. Горбонос, В. Книш, Є. Лішанський, В. Дмитренко, О. Кашенко, Б. Єрофалов, А. Пучков, Ю. Казмірук, О. Чижевський) і чотирнадцять членів-кореспондентів (О. Чуб, Л. Бачинська, С. Казарянц, М. Сарапін, І. Дончак, В. Шпара, В. Мущанов, П. Ричков, А. Пашенько, Е. Лещенко, О. Лелеко, Р. Файнберг, В. Солодов, Ю. Серьогін). Членами президії УАА обрані президент В. Штолько, віцепрезиденти М. Дьомін, В. Єжов, І. Лебедич, головний вчений секретар Є. Ключниченко, академіки-секретарі відділень М. Ксеневич, О. Слепцов, А. Пучков, І. Лебедич, керівники філій і осередків В. Уреньов (Одеса), В. Семенов (Харків), В. Проскураков (Львів), О. Гуцаленко (АР Крим), М. Ходан (Івано-Франківськ), М. Левчук.

Фінансова криза 2008-го унаочнила об'єктивні вади світової фінансово-економічної системи і жорстко відбилася в архітектурно-будівній практиці України. Її наслідки, зокрема, виявилися в припиненні державного фінансування об'єктів будівництва, згорання й призупинення і без того мізерних обсягів науково-пошукових робіт із проектування і будівництва об'єктів життєвого середовища, зростання масового безробіття серед учасників архітектурно-будівного процесу, банкрутство і розвал фахово укомплектованих проектних, науково-творчих і виробничих колективів.

Наприкінці 2000-х особливо небезпечними для галузі були якраз останні позиції, що загрожували остаточною втратою фахового досвіду й майстерності і неможливістю вправної ретрансляції фахового знання. На той час слід було якнайшвидше визначити державні пріоритети, стратегічні напрями й етапи поліпшення життєвого середовища, владно виконати реформування самої конструкції архітектурно-будівельної діяльності з чітким розмежуванням функцій, прав, обов'язків і міри відповідальності всіх акторів: держави, інвесторів, науковців, проєктувальників, будівничих, закладів освіти й громадських організацій.

Тоді, у листопаді 2010 року востаннє президія УАА звернулася до уряду з пропозицією створити головний загальнодержавний науково-дослідний методичний, координаційний і просвітницький центр у вигляді Академії архітектури і будівельних наук України (ААіБН України), в якому можна було би згуртувати фахівців найвищої кваліфікації, спрямувавши їхню діяльність на виконання фундаментальних, прикладних і експериментальних досліджень у галузі архітектури і будівництва, підготовки кадрів вищої кваліфікації — як базової основи забезпечення інноваційного розвитку архітектурно-будівної діяльності — і покласти відповідальність за професійний рівень її діяльності. Реакції на це звернення не відбулося.

У листі, чернетка якого (датована 29.11.2010) зберігається в архіві автора цих рядків, наголошувалося, що «створення ААіБН України дозволить зберегти і консолідувати науково-творчий потенціал держави, забезпечити розроблення і моніторинг реалізації стратегічних напрямів розвитку архітектури, містобудування й будівництва, вивести з тіні проектно-містобудівну діяльність, створити умови для єдиного державного науково обґрунтованого супроводу проектування (зокрема створення взаємоузгодженої системи нормативно-дозвільної документації), будівництва, розроблення і впровадження ефективних технологій, конструкцій, матеріалів тощо».

До звернення було долучено випущені Видавничим домом А+С окремою брошурою «Пропозиції щодо шляхів подолання кризи і забезпечення інноваційного розвитку архітектурно-будівної діяльності в Україні» [17], в підготовці яких взяли участь 36 академіків і членів-кореспондентів УАА. Але і ця ініціатива Академії лишилася поза увагою державців.

Від того часу діяльність Академії поступово згорталася з причин і суспільно-політичної апатії, і неможливості здійснювати наукові дослідження за державної фінансової підтримки, займатися гідною видавничою діяльністю; природні кадрові втрати серед академіків і членів-кореспондентів, особливо почесних членів УАА, що були носіями фахових традицій, аж ніяк не сприяли роботі Академії.

Як зазначав один розумний персонаж, фундаментальна наука це дуже інерційна система: навіть якщо зовсім припинити фінансування, вона дуже довго буде самоліквідуватися.

Влучність цього дотепного спостереження підтверджується тим, що впродовж 2010-х діяльність Академії майже повністю вщухла, і лише деякі ініціативні її члени, які займалися науковими дослідженнями, знаходили можливість видавати результати цих досліджень у вигляді монографії і збірників праць, а відтак змогли зберегти потенціал, без якого був би неможливий подальший рух.

І от зрештою 14 вересня 2021 року в залі засідань Вченої ради Київського національного університету будівництва і архітектури відбулися чергові довгоочікувані Загальні збори Української академії архітектури.

Останні Загальні збори УАА відбулися у грудні 2007-го і з того часу — майже п'ятнадцять років — Академія не виконувала статутні обов'язки з причин, пов'язаних з переліченими вище об'єктивними обставинами.

Порядок денний Загальних зборів 14.09.2021 містив два питання: звіт президії Академії та обрання нового президента УАА.

Загальні збори Української академії архітектури
в залі засідань Вченої ради КНУБА 14 вересня 2021 року
Виступає новообраний президент УАА акад. О. С. Слепцов

Збори відкрив найстаріший член Академії, віце-президент УАА, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, лауреат Премії Ради Міністрів СРСР, народний архітектор України, доктор архітектури, професор Микола Дьомін (н. 1931), який запропонував коротку оглядову доповідь про стан справ у Академії, наголосивши, що на кшталт зарубіжних громадських організацій УАА має всі підстави знову стати рупором архітектурного цеху країни, гучно заявити про підтримку архітекторів-практиків, стати в обороні професії як такої. Доповідь Миколи Мефодійовича була, як писали раніше, «одностайно схвалена» присутніми на Зборах.

З вітальними словами до членів Академії звернулися президент Академії будівництва України академік Іван Назаренко, президент Національної спілки

архітекторів України академік Олександр Чижевський, професор кафедри міського будівництва КНУБА академік Володимир Нудельман, декан архітектурного факультету КНУБА академік Олександр Кащенко, професор Національного університету «Львівська політехніка» академік Віктор Проскураков, інші дійсні члени та члени-кореспонденти УАА, онлайн і офлайн.

Відповідно до пропозиції головуючого академіка Дьоміна було запропоновано висунення кандидатури для обрання новим президентом Академії.

Академік Валерій Уреньов (Одеса) рекомендував включити в бюлетені для таємного голосування кандидатуру академіка Олега Слепцова, що було підтримано присутніми (академік Сергій Чечельницький, академік Віктор Тімохін, академік

Андрій Пучков, член-кореспондент Марина Авдєєва та інші). Академік Янош Віг та член-кореспондент Андрій Миргородський, кандидатури яких на посаду президента УАА також було запропоновано розглянути, взяли самовідвід.

Внаслідок таємного, майже одностайного голосування присутні на Загальних зборах УАА обрали президентом Української академії архітектури академіка УАА, лауреата Державної премії України в галузі архітектури, народного архітектора України, доктора архітектури, професора Олега Слепцова (н. 1958) — завідувача кафедри основ архітектури й архітектурного проектування КНУБА. Якщо першим президентом Академії архітектури в Україні був Володимир Заболотний, Олег Семенович — п'ятий президент Академії.

Наразі перед Академією знову постають як внутрішньо-організаційні (поновлення Статуту, обрання президії, віцепрезидентів, головного вченого секретаря Академії, керівників відділень, нових членів УАА тощо), так і

Олег Слепцов (н. 1958) —
президент Української академії архітектури
з вересня 2021 року

зовнішні суспільно-культурні завдання, спрямовані на відновлення і поживлення діяльності УАА як справді провідного в Україні науково-творчого, методичного і координаційного центру архітектурно-містобудівного напрямку.

Напередодні тридцятиріччя відновлення Української академії архітектури, що має відзначатися 24.04.2022, перед Академією постають питання, пов'язані насамперед із інкорпорацією діяльності в світовий інформаційний простір — створення сайту, сторінки у Фейсбуці, відновлення випуску «Вісника Української академії архітектури» (можливо, насамперед в електронній версії), налагодження нових зв'язків із владними структурами, іншими галузевими академіями, творчими спілками, залучення до співпраці провідних майстрів архітектурного цеху, поживлення позитивного втручання в повсякденну діяльність архітекторів у вигляді допомоги й захисту їхніх фахових інтересів, прав і свобод, задоволення законних соціальних, економічних, творчих, національно-культурних та інших спільних інтересів, сприяння підтримці належного рівня архітектурного життя в країні, участь у міжнародному спілкуванні й турбота про репрезентацію української архітектури в світі.

Як казав у середині липня 1945 року, ще навіть не будучи обраним президентом АА УРСР Володимир Заболотний, «заснування Академії архітектури у великій мірі стимулює опрацювання загальнонаукових і художніх проблем архітектури, а також мало опрацьованих питань архітектури національної» [18, с. 29]. Це фундаментальне спостереження має і зараз служити дороговказом функціонування нашої Академії, оскільки і проблеми забезпечення життєдіяльності людини, і її художні запити до життя дуже повільно змінюються впродовж часу в межах певної території.

На кожному новому етапі історії архітектори лише перегортають списану ними сторінку книги буття в щирому сподіванні на наступній сторінці лишити чергові спостереження — іншим почерком і добираючи нові, переконливі слова і — охоче здійснюючи небачені фахові справи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академия строительства и архитектуры УССР: Служебный телефонный справочник. Киев, 1960. 92 с.
2. Алёшин П.Ф., Маринченко А.И., Колесников В.В. Архитектура школьных зданий. Киев, 1952. 100 с.: илл.
3. Архітектор В.Г. Заболотний: біобібліографічний портрет (1898–1962): Бібліограф. Показчик / Упоряд.: Г.А. Войцехівська, Д.О. Мироненко, С.М. Смирнова. Київ, 2016. 207 с.
4. Бакума П.Ф. Академія будівництва і архітектури УРСР напередодні XXII з'їзду Комуністичної партії України // Вісник Академії будівництва і архітектури УРСР. 1962. № 4. С. 3–8 (вкладка з автономною пагінацією).

5. Бакума П.Ф. Перспективи розвитку теоретичних досліджень в галузі архітектурно-будівельної науки // Вісник Академії будівництва і архітектури УРСР. 1962. № 4. С. 3–8.
6. Вісник Української академії архітектури / Редкол.: В.Г. Штолько, І.Д. Родічкін, Ю.Г. Рєпін та ін. Київ, 1996. Вип. 3. 39 с.: іл.
7. Вісник Української академії архітектури / Редкол.: В.Г. Штолько, І.Д. Родічкін, Ю.Г. Рєпін та ін. Київ, 1997. Вип. 4. 36 с.: іл.
8. Вісник Української академії архітектури / Редкол.: В. Штолько, В. Баженов, М. Дьомін та ін. Київ, 2002. Вип. 1 (7): Ювілейний випуск до десятирічного ювілею Академії. 144 с.: іл.
9. Вісник Української академії архітектури / Редкол.: В.Г. Штолько, І.Д. Родічкін, Ю.Г. Рєпін та ін. Київ, 1995. Ювілейний випуск. 45 с.: іл.
10. Власов А.В. Задачи советской архитектуры в условиях дальнейшего развития индустриализации строительства: Доклад на V сессии Академии строительства и архитектуры СССР. Москва, 1959. 104 с.
11. Дахно В.П. До 50-річчя Державного науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування // Теорія та історія архітектури: [Зб. наук. праць] / Редкол.: М. Дьомін, А. Мардер, А. Пучкова та ін. Київ, 1995. С. 5–25.
12. Дзугаєв В.А. Дверні і віконні прилади масового виробництва. Київ, 1950. 124 с.: іл.
13. З історії Української академії архітектури: Додаток до щорічника «Архітектурна спадщина України» / За ред. В. Тимофійенка. Київ, 1995. 122 с.: іл.
14. Катернога М.Т. Архитектура музейных и выставочных зданий / Под ред. Н.П. Северова и А.Я. Хорхота. Киев, 1952. 124 с.: илл.
15. Колотов С.М. Новая теория теней. Киев; Львов, 1947. 64 с.: илл.
16. План научно-исследовательских работ Академии архитектуры УССР на 1947 год. Киев, 1947. 28 с.
17. Пропозиції щодо шляхів подолання кризи і забезпечення інноваційного розвитку архітектурно-будівельної діяльності в Україні / В.А. Абизов, Є.В. Бондаренко, Л.Г. Бачинська та ін.; За ред. В.Г. Штолька. Київ, 2010. 24 с.
18. Творчі завдання архітекторів України у відбудові міст і сіл / Спілка радянських архітекторів УРСР. Київ; Львів, 1946. 88 с.
19. Українська академія архітектури: [Персональний склад] / За ред. М.С. Авдєєвої. Київ, 2002. 200 с.: портр.
20. Українська академія архітектури: [Персональний склад], Київ, 1995. 110 с.: портр.
21. Українська академія архітектури: Персональний склад / Упоряд.: В.Г. Штолько, М.С. Авдєєва, Б.Л. Єрофалов, Н.М. Кондель-Пермінова; За заг. ред. В. Г. Штолька. Київ, 2007. 152 с.: іл.; портр.
22. Фомин И.А. Эркер в архитектуре многоэтажного жилого дома (на опыте послевоенного строительства УССР): Автореф. дис. ... канд. архитектуры / Академия архитектуры Украинской ССР. Киев, 1954. 16 с.: илл.
23. Хорхот А.Я. Архитектура и благоустройство промышленных предприятий / Под ред. Г.Ф. Кузнецова и Е.И. Катонина. Киев, 1953. 348 с.: илл.
24. Яблонский Д.Н. Порталы в украинской архитектуре / Под ред. В.И. Заболотного. Киев, 1955. 144 с.: илл.

доктор искусствоведения, профессор **Пучков А.О.**,
Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры

УКРАИНСКАЯ АКАДЕМИЯ АРХИТЕКТУРЫ
ИСТОРИЯ, ДОСТИЖЕНИЯ И ПОТЕРИ,
НАДЕЖДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ
К истории функционирования Академии у 1945-2021 годах

Предложена попытка при помощи историко-хронологического подхода выявить основные черты, достижения и проблемы деятельности Академии архитектуры на территории Украины, начиная с 1945 года по настоящее время. Речь идёт об Академии архитектуры УССР, преобразованной в 1945 году из Украинского филиала Академии архитектуры СССР (1944), об Академии строительства и архитектуры УССР, преобразованной из Академии архитектуры в 1955 году, о ликвидации и этой Академии в 1963 году, о восстановлении её в 1992 году в статусе Украинской академии архитектуры.

На основании привлечённого малоизвестного фактологического материала определяются черты деятельности и практико-теоретических ориентаций пяти президентов Академии архитектуры — Владимира Заболотного (1945–1955 гг.), Анатолия Кóмара (1955–1959 гг.), Павла Бакумы (1959–1963 гг.) Валентина Штолько (1992–2020 гг.), Олега Слепцова (с сентября 2021 года), — а также связанные с историческим контекстом особенности фактических достижений и утраченных перспектив, неисполненных желаний и насущных потребностей архитектурного и архитектуроведческого цехов Украины за почти восемьдесят лет.

Среди прочего показаны достижения Академии на пути изучения архитектурного наследия Украины, забота В. Заболотного об исследовании именно в этой области; освещена динамика преобразования кандидатских диссертаций по архитектуре из проектно-описательных в собственно научные, каковы они и сейчас; изображён спектр проблем, сопровождавших Украинскую академию архитектуры после её восстановления в 1992 году, а также широкое и важное научное и творческое достояние её академиков и членов-корреспондентов, в частности в сфере издания фундаментальных научных сочинений; впервые предложено наглядное представление общей картины формирования и становления форм деятельности Академии архитектуры на протяжении времени её существования; очерчены перспективы дальнейшего функционирования и выделены аспекты осмысления роли Украинской академии архитектуры в современном архитектурном мире, не только украинском.

Ключевые слова: Украинская академия архитектуры; история создания; состояние; перспективы.

D.Sc (Art Theory & History), Professor **Puchkov Andrii**,
National Academy of Fine Arts and Architecture

**UKRAINIAN ACADEMY OF ARCHITECTURE:
HISTORY, PROFITS AND LOSSES, EXPECTATIONS AND PROSPECTS
To the history of the Academy's functioning in 1945–2021**

The article makes an attempt to highlight the main features, achievements and problems of the Academy of Architecture on the territory of Ukraine, starting from 1945 to the present, using a historical-chronological method. We are talking about the Academy of Architecture of the Ukrainian SSR, reorganized in 1945 from the Ukrainian branch of the Academy of Architecture of the USSR (1944), about the Academy of Civil Engineering and Architecture of the Ukrainian SSR, reorganized from the Academy of Architecture in 1955, about the liquidation of this Academy in 1963, about the restoration of the Academy in 1992 in the status of the Ukrainian Academy of Architecture.

On the basis of little-known factual material, the activities of five presidents of the Academy of Architecture are outlined — Vladimir Zabolotny (1945–1955), Anatoly Komar (1955–1959), Pavel Bakuma (1959–1963) Valentin Shtolko (1992–2020), Oleg Sleptsov (from September 2021), — as well as the features of actual achievements related to the historical context, lost perspectives, unfulfilled desires and urgent needs of the architectural and architectural workshops of Ukraine for almost eighty years.

Among other things, the achievements of the Academy on the path of researching the architectural heritage of Ukraine are shown, V. Zabolotny's concern for research in this particular area; highlights the dynamics of the transformation of candidate dissertations in architecture from design-descriptive to scientific, which they are now; shows the range of problems that accompanied the Ukrainian Academy of Architecture after its restoration in 1992, as well as the broad and important scientific and creative heritage of its academicians and corresponding members, in particular in the field of publishing fundamental scientific works; for the first time, a visual representation of the general picture of the formation and formation of the forms of activity of the Academy of Architecture during its existence was proposed; outlined the prospects for further functioning and highlighted aspects of understanding the role of the Ukrainian Academy of Architecture in the modern architectural world, not only Ukrainian.

Key words: Ukrainian Academy of Architecture; History of creation; condition; perspectives.

REFERENCES

1. *Akademiya stroitel'stva i arkhitektury USSR: Sluzhebnyy telefonnyy spravochnik* [Academy of Civil Engineering and Architecture of the Ukrainian SSR: Service Telephone Directory], 1960. Kyiv. {in Russian}
2. Alyoshin, P.F., Marinchenko, A.I., Kolesnikov, V.V. 1952. *Arkhitektura shkol'nykh zdaniy* [Architecture of School Buildings]. Kyiv. {in Russian}
3. Voytsekhivska, G.A., Mironenko, D.O., Smirnova, S.M. eds., 2016. *Arkhitekto V.H. Zabolotnyi: biobibliografichnyi portret (1898–1962): Bibliografichnyi pokazhchyk* [Architect V.G. Zabolotny: Bibliographic portrait (1898–1962): Bibliographer Show]. Kyiv. {in Ukrainian}
4. Bakuma, P.F., 1962. Akademiia budivnytstva i arkhitektury URSS naperedodni XXII zizdu Komunistychnoi partii Ukrainy [Academy of Civil Engineering and Architecture of the Ukrainian SSR on the eve of the XXII Congress of the Communist Party of Ukraine]. *Visnyk Akademii budivnytstva i arkhitektury URSS*, issue 4, pp. 3–8 (tab with an autonomous paginatsion). {in Ukrainian}
5. Bakuma, P.F., 1962. Perspektyvy rozvytku teoretychnykh doslidzhen v haluzi arkhitekturno-budivelnoi nauky [Prospects for the Development of Theoretical Research in the Field of Architectural and Construction Science]. *Visnyk Akademii budivnytstva i arkhitektury URSS*, issue 4, pp. 3–8. {in Ukrainian}
6. Shtolko, V.G., Rodichkin, I.D., Repin, Y.G. eds., 1996. *Visnyk Ukrainiskoi akademii arkhitektury*, issue 3. {in Ukrainian}
7. Shtolko, V.G., Rodichkin, I.D., Repin, Y.G. eds., 1997. *Visnyk Ukrainiskoi akademii arkhitektury*, issue 4. {in Ukrainian}
8. Shtolko, V., Bazhenov, V., Dyomin, M. eds., 2002. *Visnyk Ukrainiskoi akademii arkhitektury*, issue 1 (7). {in Ukrainian}
9. Shtolko, V.G., Rodichkin, I.D., Repin, Y.G. eds., 1995. *Visnyk Ukrainiskoi akademii arkhitektury: Juvileyny Vipusk*. {in Ukrainian}
10. Vlasov, A.V., 1959. *Zadachi sovetskoy arkhitektury v usloviyakh dal'neyshego razvitiya industrializatsii stroitel'stva: Doklad na V sessii Akademii stroitel'stva i arkhitektury SSSR* [Tasks of Soviet Architecture in the Conditions of Further Development of Industrialization of Construction: Report at the V Session of the Academy of Civil Engineering and Architecture of the USSR]. Moscow. {in Russian}
11. Dakhno, V.P., 1995. Do 50-richchia Derzhavnoho naukovo-doslidnoho instytutu teorii ta istorii arkhitektury i mistobuduvannia [Until the 50th Reign of the

Sovereign Scientific-Preceding Institute of Theory and History of Architecture and Urban Planning]. *Teoriia ta istoriia arkhitektury*, issue 1, pp. 5–25. {in Ukrainian}

12. Dzugaev, V.A., 1950. *Dverni i vikonni prylady masovoho vyrobnytstva* [Door and Window Devices of Mass Production]. Kyiv. {in Ukrainian}

13. Timofienko, V. ed., 1995. *Z istorii Ukrainської akademii arkhitektury: Dodatok do shchorichnyka «Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy»* [From the History of the Ukrainian Academy of Architecture: A Supplement to the scholar “Architectural decline of Ukraine”]. Kyiv. {in Ukrainian}

14. Katernoga, M.T., 1952. *Arkhitektura muzeynykh i vystavochnykh zdaniy* [Architecture of Museum and Exhibition Buildings]. Kyiv. {in Russian}

15. Kolotov, S.M., 1947. *Novaya teoriya teney* [New Theory of Shadows]. Kiev; Lvov. {in Russian}

16. *Plan nauchno-issledovatel'skikh rabot Akademii arkhitektury USSR na 1947 god* [Plan of research work of the Academy of Architecture of the Ukrainian SSR for 1947], 1947. Kyiv. {in Russian}

17. Shtolko, V.G. ed., 2010. *Propozytsiyi shchodo shlyakhiv podolannya kryzy i zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku arkhitekturno-budivel'noyi diyal'nosti v Ukrayini* [Proposals for the development of architectural and educational activities in Ukraine]. Kyiv. {in Ukrainian}

18. *Tvorchi zavdannya arkhitektoiv Ukrayiny u vidbudovi mist i sil* [Creative Tasks of Ukrainian Architects in the Reconstruction of Cities and Villages], 1946. Kyiv. {in Ukrainian}

19. Shtolko, V.G., Avdeeva, M.S. eds., 2002. *Ukrayins'ka akademiya arkhitektury: [Personal'nyy sklad]* [Ukrainian Academy of Architecture: [Personal warehouse]]. Kyiv. {in Ukrainian}

20. *Ukrayins'ka akademiya arkhitektury: [Personal'nyy sklad]* [Ukrainian Academy of Architecture: [Personal warehouse], 1995. Kyiv. {in Ukrainian}

21. Shtolko, V.G., Avdeeva, M.S., Yerofalov, B.L., Kondel'-Perminova, N. M. eds., 2007. *Ukrayins'ka akademiya arkhitektury: Personal'nyy sklad* [Ukrainian Academy of Architecture: Personal Warehouse]. Kyiv. {in Ukrainian}

22. Fomin, I.A., 1954. *Erker in the architecture of a multi-storey residential building (on the experience of post-war construction of the Ukrainian SSR)*. Abstract of Ph.D. dissertation. Academy of Architecture of the Ukrainian SSR. {in Russian}

23. Khorhot, A.Ya., 1953. *Arkhitektura i blagoustroystvo promyshlennykh predpriyatiy* [Architecture and Improvement of Industrial Enterprises]. Kyiv. {in Russian}

24. Yablonskiy, D.N., 1955. *Portaly v ukrainskoy arkhitekture* [Portals in Ukrainian Architecture]. Kyiv. {in Russian}